

Postbus 242
2130 AE Hoofddorp
T (088) 496 04 21
E info@cea.nl
I www.cea.nl

Datum binnenkomst : 14 februari 2025 Referentie : 25/ICEA/02960 Telefoon : (088) 496 04 21
Bijlage(n) : Behandelaar : Coen Bongers E-mail : info@cea.nl

Onderwerp   **Reactie EY - Consultatieformulier uitgangspunten raamwerk**

Let op

Het consultatieformulier bestaat uit vijf onderdelen. Ieder onderdeel verwijst naar de relevante paragraaf van [het consultatiedocument](#) en bevat de bijbehorende doelstellingen, uitgangspunten, consultatievragen en antwoordvelden. Houd hier rekening mee bij het lezen van deze reactie.

Onderdeel 1 van 5

Paragraaf 3.1

Eindtermen op basis van leeruitkomsten

Doelstellingen	A. Eindtermen die zodanig van opzet en inhoud zijn dat ze: 1. toekomstbestendig zijn; 4. opleidingen de ruimte geven voor het ontwikkelen van het curriculum en innovaties in onderwijs- en toetsvormen.
Uitgangspunt	Het nieuwe raamwerk beschrijft de eindtermen op basis van leeruitkomsten met op strategisch niveau kaders voor het onderwijs- en toetsprogramma. Onderwijsinstellingen en RPO zijn aansluitend verantwoordelijk voor het opleidings- en toetsprogramma dat wil zeggen het ontwerp van leer- en lesdoelen en de onderwijs- en toetsvormen.
Consultatievragen	1. Welke kansen ziet u (bij het ontwerpen en invullen van het opleidings-en toetsprogramma) wanneer CEA de eindtermen beschrijft op basis van leeruitkomsten? 2. Welke belemmeringen ziet u (om dit te realiseren)?
Vanuit welk perspectief beantwoordt u de vragen? (student, werkveld, opleiding)	EY algemeen

Antwoorden

Wij behandelen de consultatievragen vanuit het perspectief van EY algemeen. Op basis van het consultatieformulier maken wij op dat invulling van hoe en waar/wanneer de leeruitkomsten ingevuld moeten worden verschoven wordt naar de RPO. Dit geeft ons als EY meer de gelegenheid om, in overleg met de RPO, eventuele accenten aan te brengen in de praktijkopleiding.

Wij onderkennen de volgende kansen wanneer de CEA de eindtermen beschrijft op basis van leeruitkomsten:

- Meer flexibiliteit voor trainees om ongeacht hun specifieke werkomgeving, achtergrond en/of vooropleiding te kunnen voldoen aan eindtermen;
- Meer vrijheid voor trainees om op basis van de geformuleerde eindtermen richting te geven aan hun eigen portfolio;
- Lagere lastendruk bij trainees doordat op hoger abstractieniveau aangetoond kan worden dat voldaan wordt aan de eindtermen;
- Flexibiliteit om binnen de opleiding accenten te leggen en in te spelen op ontwikkelingen, zonder dat de eindtermen zelf moeten worden aangepast.
- Meer toekomstbestendig door (op een hoger abstractieniveau) te werken met leeruitkomsten in plaats van (gedetailleerde) eindtermen.

Wij onderkennen de volgende belemmeringen:

- Minder uniformiteit in de ervaringen (en vastleggingen) van trainees waardoor het lastiger kan zijn om vast te stellen of het niveau van startbekwame accountant is bereikt;
- Hogere mate van afstemming noodzakelijk tussen CEA en RPO enerzijds en RPO en Stagebureaus anderzijds om ervoor zorg te dragen dat leeruitkomsten op juiste worden vertaald in les- en leerdoelen welke ook voor het Stagebureau eenduidig geïmplementeerd kunnen worden; grotere mate van afhankelijkheid waarbij het duidelijk moet zijn wie de regie heeft en op welke wijze getoetst wordt;
- De toelichting in het consultatiedocument is nog wel relatief 'conceptueel'. Om een goede reflectie te kunnen geven over de kansen en belemmering zou het behulpzaam zijn om een voorbeeld uit te werken.

Onderdeel 2 van 5

Paragraaf 3.2

Themagericht raamwerk

Doelstellingen	A. Eindtermen die zodanig van opzet en inhoud zijn dat ze: 2. conceptuele vorming stimuleren (en het 'stapelen' van onderwerpen voorkomen); 3. aansluiten op de diverse werkpraktijk; 4. opleidingen de ruimte geven voor het ontwikkelen van het curriculum en innovaties in onderwijs- en toetsvormen.
Uitgangspunt	Het nieuwe onderwijsraamwerk beschrijft de eindtermen themagericht.
Consultatievragen	1. Welke kansen ziet u als het gaat om een thematische insteek? 2. Welke belemmeringen ziet u als het gaat om een thematische insteek? 3. Voor welke (max 6) thema's zou u kiezen voor de oriëntatie Assurance en/of Accountancy-MKB?
Vanuit welk perspectief beantwoordt u de vragen? (student, werkveld, opleiding)	EY algemeen

Antwoorden

De themagerichte insteek is vanzelfsprekend niet (geheel) nieuw in de praktijkopleiding. Zo worden nu ook reeds belangrijke thema's onderkend zoals de maatschappelijke rol van de accountant, corporate governance, ICT maar ook duurzaamheid. Zelf vragen wij onze trainees ook een beschouwing over het onderwerp fraude uit te werken in hun jaarrapportages.

We onderkennen de volgende kansen als het gaat om het uitrollen van een meer thematische insteek:

- Een thematische insteek is bij uitstek geschikt om accenten te leggen in de opleiding en te essentiële aandachtspunten te benadrukken; verschillen tussen Assurance en MKB-accountancy kunnen zo ook goed tot uitdrukking worden gebracht;
- Door een thematische insteek kan de integratie tussen theorie en praktijk verder bevorderd worden.

We onderkennen de volgende belemmeringen als het gaat om een thematische insteek:

- Een thematische insteek kan het risico met zich meedragen dat 'standaard werkzaamheden' van een accountant die niet direct onder een thema vallen onderbelicht blijven in de opleiding;
- Wij staan open voor aanpassing van het curriculum en innovaties in het onderwijs. Wel willen wij benadrukken dat een gedegen opleiding voor het theoretische deel belangrijk is en blijft. Trainees moeten naast hun praktische ervaring conceptueel kunnen blijven denken en daarbij voldoende theoretische kennis opdoen. Vernieuwing en innovaties mogen niet ten koste gaan van het opdoen van kennis. Uiteraard zouden de aanpassingen het opdoen van kennis moeten versterken of vereenvoudigen.

In deze consultatiereactie willen we graag meegeven dat een thematische insteek van de opleiding onder de huidige eindtermen ook al mogelijk is.

Voor wat betreft de orientatie Assurance identificeren wij de volgende thema's:

- Assurance verstrekken bij niet-financiële informatie / duurzaamheidsinformatie
- ICT risico's en de impact hiervan op controlewerkzaamheden
- ICT/digitalisering in relatie tot innovatie binnen de audit;
- Rol van accountant bij fraude;
- Continuïteit;
- Toepassen van gedrags- en beroepsregels door accountant;
- Cultuur en ethiek
- Soft skills van accountants.

Voor wat betreft de orientatie Accountancy-MKB identificeren wij de volgende thema's:

- Opdrachten met betrekking tot bedrijfseconomische- en/of fiscale advisering;
- ICT / digitalisering;
- Rol van accountant bij fraude;
- Toepassen van gedrags- en beroepsregels door accountant
- Uitvoeren van overige (assurance) opdrachten anders dan jaarrekeningcontroles.
- Soft skills van accountants.

De thema's passen idealiter in het seizoenspatroon van een controlejaar waarbij thema's derhalve aangeboden worden op moment dat deze ook in de praktijk aan bod komen.

Onderdeel 3 van 5

Paragraaf 3.3

Theorie en praktijk geïntegreerd in de eindtermen

Doelstellingen	A. Eindtermen die zodanig van opzet en inhoud zijn dat ze: 3. aansluiten op de diverse werkpraktijk. B. Eindtermen die de vormgeving van de accountantsopleiding zodanig stimuleren dat: 1. het leereffect voor studenten optimaal is; 2. dubbelingen voorkomen worden; 3. de administratieve last voor studenten verlaagd wordt; 4. de professionele ontwikkeling tot startbekwame accountant in een actieve leercultuur plaatsvindt.
Uitgangspunt	CEA wil de integratie van theorie en praktijk zoveel mogelijk stimuleren door de eindtermen geïntegreerd te beschrijven en in het raamwerk geen onderscheid te maken in eindtermen voor theorie en praktijk.
Consultatievragen	1. Hoe kijkt u aan tegen de integratie van de eindtermen van theorie en praktijk? 2. Welke kansen ziet u daarin voor studenten, het onderwijs- en/of het werkveld? 3. Welke belemmeringen ziet u?
Vanuit welk perspectief beantwoordt u de vragen? (student, werkveld, opleiding)	EY algemeen

Antwoorden

Wij juichen integratie tussen theorie en praktijk vanzelfsprekend toe. Principeel hebben we dan ook geen bezwaar tegen geïntegreerd beschreven eindtermen. Vanwege diverse redenen kan het wel zo zijn dat theorie en praktijk op verschillende momenten plaatsvinden. Complicerende factor hierbij kan ook zijn dat niet iedere opleiding een duaal traject heeft. Bovenstaande betekent vervolgens dat een eindterm pas als gerealiseerd beschouwd kan worden, wanneer de laatste van de twee heeft plaatsgevonden. Dit zou kunnen leiden tot een vertraging in de realisatie van de eindtermen. We zijn dan ook roete voorstander om theorie en praktijk tegelijk te laten beginnen zodat bovenstaande geadresseerd kan worden en zodat trainees ook daadwerkelijk in 3 jaar de opleiding kunnen realiseren. Dit vereist wel een hoge mate van afstemming tussen trainee, onderwijsinstelling en praktijk. Het is hierbij tevens van belang van allen dat daar duidelijke kaders voor worden geschetst zodat een stagebureau bijvoorbeeld niet alle onderwijsinstellingen afzonderlijk het proces van afstemming moet bespreken en hierover afspraken moet maken.

Integratie van de theoretische en praktijk eindtermen zal mogelijk leiden tot meer globale eindtermen met een minder voorschrijvend karakter. Ook kan het effect zijn dat de timing van aanbod van theorie en praktijk beter op elkaar wordt afgestemd aangezien beide aspecten noodzakelijk zijn voor realisatie van geïntegreerde eindtermen. Tenslotte zijn wij ook overtuigd dat het leereffect hoger is wanneer theorie en praktijk beter op elkaar aansluiten.

De volgende mogelijke belemmingen constateren wij:

- Een belangrijk aspect van de integratie tussen theorie en praktijk is dat theoretische kennis direct in de praktijk wordt toegepast. Afstemming tussen theoretisch aanbod en praktijkwerkzaamheden is echter in de praktijk uitdagend (qua timing).
- Startdata van trainees kunnen verschillen tussen kantoren. Bij sommige kantoren kunnen trainees direct bij indiensttreding starten met de praktijkopleiding, bij andere kantoren is dit moment pas na 1 jaar werkervaring. Dit heeft vanzelfsprekend ook effect op welke werkzaamheden de trainee uitvoert wat de integratie tussen theorie en praktijk kan bemoeilijken;
- Het aanbod van werkzaamheden welke een trainee uitvoert kan verschillen tussen kantoren. Een trainee bij een kantoor met met name omvangrijke opdrachten voert veelal andere werkzaamheden uit dan een trainee bij een kantoor met met name kleinere opdrachten. Het kan complex blijken voor de integratie om dit aspect in voldoende mate te adresseren.

Doelstellingen	A. Eindtermen die zodanig zijn van opzet en inhoud dat ze: 4. opleidingen de ruimte geven voor het ontwikkelen van het curriculum en innovaties in onderwijs- en toetsvormen. B. Eindtermen die de vormgeving van de accountantsopleiding zodanig stimuleren dat: 3. de administratieve last voor studenten verlaagd wordt. C. Eindtermen die qua normering zodanig ingestoken zijn dat: 1. brede en diverse instroom (in de postinitiële fase) wordt gefaciliteerd; 2. er aandacht is voor doorstroom, inclusief 'herintreders' qua studie.
Uitgangspunt	In het nieuwe raamwerk wordt de ECTS-norm per vakgebied losgelaten. Het beheersingsniveau omschrijft de kwalificaties bij afronding van de accountantsopleiding. Dit geeft de mate van complexiteit en zelfstandigheid aan waarop iemand de vereiste competenties moet behalen. De kwalificaties sluiten aan op het European Qualifications Framework (EQF) zoals dat in EU verband is opgesteld. Ook stelt CEA de eisen waaraan een student moet voldoen om de praktijkopleiding te mogen beginnen conform EQF. Voor de normen van de studielast en studieduur overweegt CEA verschillende mogelijkheden. Deze verschillen in hoeverre CEA opleidingen ruimte biedt om het opleidings- en toetsprogramma in te vullen en een beroep doet op de verantwoordelijkheid van de opleidingen om de kwaliteitsnorm te handhaven. In haar toezichtsrol beoordeelt CEA in hoeverre opleidingen de eindtermen realiseren en vaststellen dat een student deze heeft behaald.
Consultatievragen	1. Op welk niveau horen kwantitatieve en/of kwalitatieve normen thuis in de eindtermen? Bijvoorbeeld op themaniveau, op initieel- en/of eindniveau? En maakt u daarin onderscheid als

Onderdeel 4 van 5

Paragraaf 3.4

Normering van de eindtermen

	het gaat om type normering (studielast, studieduur, beheersingsniveau)? 2. Acht u het noodzakelijk om normen op te nemen in de eindtermen voor studielast en studieduur? Wat zijn uw voornaamste overwegingen hierbij? 3. Welke kansen of belemmeringen ziet u bij de mogelijkheden (zie hieronder) die CEA moet meenemen in haar overweging?
Vanuit welk perspectief beantwoordt u de vragen? (student, werkveld, opleiding)	EY algemeen
Antwoord	Er zijn wat ons betreft geen wijzigingen noodzakelijk met betrekking tot het niveau waarop normen thuishoren. Het blijft wenselijk normen te hebben bij instroom en uitstroom. Bij trainees die een andere vooropleiding/achtergrond hebben kan eventueel worden gewerkt met een schriftelijke instroomtoets. Het consultatiememorandum lezende spelen eventuele issues hieromtrent met name bij de theoretische opleiding. Wij blijven het belangrijk vinden om normen op te nemen in de eindtermen voor studielast en studieduur voor wat betreft de praktijkopleiding. In het consultatiememorandum is opgenomen dat de duur van 3 jaar is vertaald in 3000 uur. In de praktijk kan dit discussies opleveren op het moment dat een trainee deze uren heeft gerealiseerd maar hiervoor geen 3 jaren nodig heeft. Additionele duiding zou hierin wenselijk zijn. Wij zien kansen in het definiëren van de normen per vakgebied. In verleden is discussie gevoerd over de categorisering van COS 4400 opdrachten en het oprekken van de norm om deze opdrachten mee te laten tellen in de categorie 'Overige assurance opdrachten'. Dit zou een aanpassing van de definitie van deze categorie vergen, welke wij ondersteunen.

Onderdeel 4 van 5

Paragraaf 3.4

Normering van de eindtermen

	Mogelijkheden	Uw overwegingen:
	Studielast theoretische opleiding: • Geen normering voor de studielast, • Een minimum ECTS-norm voor gehele accountantsopleiding of een (minimum) ECTS-norm enkel voor de postinitiële fase.	n.v.t.
	Studieduur en -last praktijkopleiding: • Urennorm behouden, al dan niet met een kwalitatieve norm voor vakgebied en type werkzaamheden; • Geen vertaling naar een urennorm, invulling aan NBA/RPO voor driejarige praktijkopleiding; • Geen kwalitatieve norm voor vakgebieden of type werkzaamheden.	Wij zijn voorstander van het behouden van de huidige urennorm alsmede de kwalitatieve norm voor vakgebied en type werkzaamheden. We constateren dat deze normen in de praktijk houvast bieden en dat deze in de regel niet leiden tot problemen bij trainees gezien de flexibiliteit die ons inziens al is ingebouwd binnen de normen. Het loslaten van de urennorm alsmede norm voor vakgebied en type werkzaamheden kan ons inziens leiden tot onnodige discussies tussen trainees en stagebureaus/praktijkbegeleiders en zou ons inziens niet leiden tot een hogere mate van studeerbaarheid.
	Beheersingsniveau theoretische en praktijkopleiding: CEA sluit met haar kwalificaties aan op het raamwerk dat gangbaar is in het hoger onderwijs. Het gaat om beheersing van de competenties op	Wij achten het aansluiten op het raamwerk dat gangbaar is in het hoger onderwijs een goede stap. Dit geldt tevens voor het stellen van toelatingseisen voor de praktijkopleiding in aansluiting op het beroepsprofiel.

Onderdeel 4 van 5

Paragraaf 3.4

Normering van de eindtermen

	bachelor en/of masterniveau. CEA stelt per oriëntatie toelatingseisen (minimum) voor praktijkopleiding in aansluiting op het beroepsprofiel.	

Onderdeel 5 van 5

Paragraaf 3.5

Aandacht voor (brede en diverse) instroom en doorstroom

Doelstellingen	C. Eindtermen die qua normering zodanig ingestoken zijn dat: 1. brede en diverse instroom (in de postinitiële fase) wordt gefaciliteerd; 2. er aandacht is voor doorstroom, inclusief 'herintreders' qua studie.
Uitgangspunt	CEA overweegt een minimum set van competenties te beschrijven op basis waarvan een student aan de postinitiële fase van de theoretische opleiding kan beginnen zonder aanvullende deficiënties (instroomprofiel). Dit maakt voor studenten helder waar minimaal aan moet zijn voldaan en belemmert de student niet in zijn keuze van onderwijsinstelling. Opleidingen kunnen op basis van de minimum set een ontwikkelgesprek houden om te bepalen in hoeverre een student al competenties heeft verworven en waar aanvullende ondersteuning nodig is.
Consultatievragen	1. Hoe kijkt u aan tegen het beschrijven van een minimum set van competenties benodigd om te kunnen starten in de gehele postinitiële fase van de opleiding (dus het theorie- en praktijkdeel)? Welke uitdagingen ziet u daarbij om dit te realiseren? 2. Wat is er volgens u nog meer nodig om een bredere en diverse instroom te faciliteren?
Vanuit welk perspectief beantwoordt u de vragen? (student, werkveld, opleiding)	EY algemeen

Antwoord

Het huidige stelsel waarbij een trainee met de (praktijk)opleiding mag starten als voldaan wordt aan de toelatingseisen zoals geformuleerd door de NBA functioneert adequaat. Indien bepaalde competenties nog niet voldoende zijn ontwikkeld zal hieraan additionele aandacht worden geschonken gedurende de duur van de praktijkopleiding net zolang totdat deze competentie op het niveau van startbekwame accountant is. Op het moment dat overgegaan wordt op bijvoorbeeld initiële ontwikkelgesprekken, is het verstandig om goed na te denken over de verdeling van verantwoordelijkheden tussen theorie en praktijk. Wij zien meer mogelijkheden in een adequate afstemming tussen de aanbieders van de theoretische opleidingen zodat onder andere verschillen in fasering verkleind worden.

Wij verwachten niet dat een bredere en meer diverse instroom sterk gerelateerd is aan eisen die gesteld worden aan de praktijkopleiding. Aspecten die hierbij een belangrijke rol spelen zijn ons inziens veel meer de cultuur van accountantsorganisaties en de mate waarin studeren (en ontwikkelen – wat veel breder is dan alleen studeren) in voldoende mate wordt gefaciliteerd door de accountantsorganisaties.